

TOPLUMSAL BELLEKTE VE SÖZLÜ ŞİİR GELENEĞİNDE PLEVNE HARBİ VE GAZI OSMAN PAŞA

Fatma Ahsen TURAN

Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, aturan@gazi.edu.tr

ÖZ

İnsan belleği “veri taşıyıcısı” olarak kültürel, siyasi ve sosyal unsurların yaşatılmasında önem teşkil eder. Herkesin tanıdığı önemli kişiler ve etkileyici olaylar kolay kolay bellekten silinmezler. Böylece sözlü geleneğin kendine özgü zihin işleyişinden üstün nitelikli kişiler, kahramanlar doğar. Soluk kişilikler sözlü bellekte tutunamazlar. Gazi Osman Paşa ve Plevne Harbi, halkın belleğindeki üstün vasıflara sahip kahramanı ve etkileyici müdafaayı temsil etmektedir. Osman Paşa’yı bütün dünyaya tanıtan (1877- 1878) Osmanlı- Rus Harbindeki olağanüstü savunma gayreti ve kahramanlıklarıdır.

Çalışmamızın malzemesini, bellekte yaşayan sözlü gelenek ürünlerinden olan halk şiirleri, hatıralar ve törenler oluşturmaktadır. Birlikte hatırlamayı mümkün kılan aktarma eylemleri çok önemlidir. Geçmişten günümüze hatırlananların ritüeller, tören uygulamaları, marşlar, türküler, destanlar vb. ile taşınıp korunduğunu görmekteyiz. Bu da toplumunun, topluca hatırlama gücüne sahip olduğundan ileri gelmektedir. Sözlü bellekte teşekkül eden tarihin özelliklerinden biri, kaynakların çoğuna göre aslında var olan farklı görüş açılarının yeniden ortaya konmasını sağlamaktır. Sözlü tarih daha çok malzeme toplama yöntemidir. Bu yöntem, günü daha iyi anlayabilmek ve geçmişin anlamlandırılma sürecine bir katkıdır. Sözlü tarih kurulu düzenin anlattıklarının yanı sıra geçmişin çok daha gerçekçi ve adil bir şekilde inşasını sağlar.

Anahtar Kelimeler: Gazi Osman Paşa, Plevne Harbi, sözlü tarih, toplumsal bellek, halk şiiri.

BATTLE OF PLEVNE AND GAZI OSMAN PASHA IN SOCIAL MEMORY AND ORAL POETRY TRADITION

ABSTRACT

Human memory has an importance as a “data conveyor” in keeping alive cultural, political and social features. People who are known by everyone and effective events don’t wipe out of the memory easily. Because of the distinctive cognitive function of the oral tradition high qualified people, heroes arise. Dull personalities don’t hold on the oral memory. Gazi Osman Pasha and Plevna War represent the high qualified hero and effective shielding in the peoples memory. The extraordinary defence effort and heroism in the (1877-1878) Ottoman-Russian War made Osman Pasha be known by all over the world.

The basis of the study is consisted of the folk poetry as the product of the living oral memory and oral tradition. The transfer action which allows remembering together is very important. We see that the images of the past and the remembered knowledge of the past as the ceremony applications, anthems, songs, legends, etc. are transferred and preserved. This arises from the remembering force as a mass of the society. One feature of the history formed in the oral memory according to many sources is the reproduction of the substantial different visual angles. Oral history is mostly the method of collecting materials. This method is a contribution to the process to understand the present by giving meaning to the past. Oral history besides defining the situated order it provides constructing the past in a more real and equitable form.

Keywords: Gazi Osman Pasha, Plevna War, oral memory, social memory, folk poetry.

1. GİRİŞ

Geçmişin şahitlerinin yaşadıklarını, sözlü malzemeyi kayda geçirmediğimiz müddetçe tarihin önemli bir kesiti kaybolur. Sözlü şahitler kullanmak tarihin ve tarihinin ufku genişletmek açısından önemlidir. Tarih yazarlarının tespiti önemlidir ama aktarmaya çalıştığı geçmişin sesleri de önemlidir. Bu şahitlerden yapılan kayıtlarla geçmişin sesini dinleriz. Bu da geçmiş anlamamıza ve yorumlamamıza sebep teşkil eder.

Dursun Yıldırım (2004: 138) sözel ortamda vücut bularak toplum hayatına kazandırılmış her türlü ürünü, o toplumun tarih ve medeniyetine ait birer sözel tarih belgesi olarak kabul etmektedir. Collingwood, (1996: 302) ise tarih içinde tanıklık delille güçlendirildiğinde tarihî bilgidir, demektedir. Thompson (1999: 233) göre de sözlü tarih insanlara tarihlerini kendi sözleriyle geri vermektedir.

Sözlü bellekte teşekkül eden tarihin özelliklerinden biri, tarihî kaynakların birçoğuna göre aslında var olan farklı görüş açılarının yeniden ortaya koyulmasını sağlamaktır. Sözlü tarih, resmî tarihin ve tarihinin anlattıklarının yanı sıra geçmişle ilgili daha çok ayrıntının ve gözden kaçan bilginin ortaya konmasını sağlar. Çoğu zaman hadisenin saklı ve reel yüzü kişilerin anlattıklarında saklıdır.

Sözlü tarihçilerin kaynakları, bilgi verenlerin yaşadıkları tarihteki hatırları, duyulan söylentiler ve görgü tanıklarının açıklamalarıdır. Bu anlatılanlar anlatıcı kişiden de sonra, ağızdan ağıza dolaşarak yayılmıştır. Sözlü tarihçiler günümüzde ya da günümüze yakın yaşanan olayları yaşayanlar ve şahitlik yapanlarla, toplum bilinci henüz taze olduğunda konuşarak bilgi toplar. Bu durum '*anında tarih*' olarak da adlandırılmaktadır. Bu konuşmalardan elde edilen bilgiler genelde yazılı ve basılan kaynaklarla, televizyon ve radyodaki bilgilerle karşılaştırılır. Amaç bu olayları unutulmaktan kurtarmak, araştırılan konuyla ilgili bir gözleme varmak ve olaylarla ilgili şahıslara da bu bilinci yerleştirebilmektir (Vansina 1985:12,13). Herkes bir zaman görgü tanıklığı yapmıştır. Vansia, (1985:4) "görgü tanıklarının açıklamaları tahminen tüm tarihin asıl kaynağıdır" demektedir.

2. BELLEĞİN ZAFERİ

İnsan belleği, bilgiyi ve hatıraları hıfz etmesi bakımından kültürel, siyasi ve sosyal unsurların yaşatılmasında önem teşkil eder. Bellek insanın sosyalizasyonu sürecinde oluşur. Toplumlar üyelerinin belleğini belirler. En kişisel anılar bile sadece sosyal grupların iletişimi ve etkileşimi üzerinden oluşur. Sadece başkalarından öğrendiklerimizi hatırlamayız, aynı zamanda onların anlattıklarını, anlamlı diye vurguladıklarını ve yansıttıklarını da hatırlarız. Her şeyden önce başkaları tarafından sosyal açıdan belirlenmiş anlamları bağlamında algılarız. Çünkü "*farkındalık olmadan hatırlamak mümkün değildir*" (Assmann, 2001: 40). Bir olayın bir grubun belleğinde kalabilmesi için de anlamlı bir gerçekle zenginleşmesi gerekir. Her kişilik ve her tarihî olay bu belleğe girişiyle bir ders, bir kavram, bir sembol aktarır; toplumun düşünceler sisteminin bir unsuru haline gelir (Assmann, 2001: 42).

Hatırlama figürleri belli bir mekânda cisimleştirilmek ve belli bir zamanda güncelleştirilmek isterler yani coğrafi ya da tarihî anlamda olmasa da her zaman somut bir mekâna ve zamana dayanırlar. Hatırlanan içerikler ya çok

eski zamanlarda yaşanmaları veya olağanüstü olaylarla bağlantıları ile ya da hatırlamanın periyodik ritmi sayesinde zamansallık kazanırlar (Assmann, 2001: 42).

Herkesin tanıdığı önemli kişiler ve etkileyici eylemler kolay kolay bellekten silinmez. Sadece sözlü geleneğin kendine özgü zihin işleyişinden, üstün nitelikli kişiler, kahramanlar doğar. Soluk kişilikler sözlü bellekte tutunamazlar (Ong, 1995: 88). Gazi Osman Paşa ve Plevne Harbi, halkın hafızasındaki savaşın üstün vasıflara sahip kahramanını ve kazanılmasa da etkileyici bir müdafaayı temsil etmektedir.

Fuat Köprülü, (1981: 192) destanların, tarihî ve kültürel yapımızın araştırılmasında önemini vurgulayarak destanları siyasi tarih çalışmaları açısından belge kabul eder. Sözlü kültür ürünleri özellikle destanlar, mitler; kahramanlar, kutsallık atfedilen mekânlar modern zamanlarda milli kimliklerin oluşturulmasında tamamlayıcı ve belirleyici bir rol üstlenmişlerdir. Bütün bu semboller ve anılar millet olmayı şekillendirmedeki yollardır. Sonraki kuşaklarda da duyguyu oluşturma ve harekete geçirme kapasitesine sahiptirler (Smith, 2002: 256; Ersoy, 2004: 109).

Bütün bu saydığımız anonim halk edebiyatı ve âşik şiiri mahsullerinin günümüze kadar yaşaması kültürel bellek sayesinde gerçekleşmektedir. Taşınanların toplumun büyük bir kısmına mal edilmiş olması da kolektif belleğin varlığına delil teşkil etmektedir. Kültürel belleğin de hep özel taşıyıcıları olmuştur. Bunlar uzmanlaşmış gelenek taşıyıcılarıdır (Assmann, 2001: 57-58). Halk şairleri de bu taşıyıcılar arasında yer almaktadır. Etkileyici hadiseler ve kişiler sözlü gelenek icracıları ve taşıyıcılarının dilinde vücut bulur ve önce sözlü gelenekte sonra yazıya geçirilerek asırlar sonrasına taşınır.

3. TUNA MİSALİ BÜYÜK GAZİ OSMAN PAŞA

Plevne savunması, 19 Temmuz 1877 – 10 Aralık 1877 tarihlerinde Osmanlı- Rus Savaşı sırasında Rus ordusunun kuşattığı Plevne şehrinin Osmanlı ordusu tarafından büyük bir kahramanlık ve fedakârlıkla savunmasıdır. Halk arasında hâlâ 93 muharebesi diye anılan 1877 Harbi'nin gerek dünya gerek Türk tarihinde kahramanlıkla harp hünerini bir araya getirip birleştirilmiş büyük bir örneği Plevne muhasara ve müdafaasıdır (Ayverdi 2004:306). Plevne müdafaası denilince ilk akla gelen Gazi Osman Paşa'dır. Gazi Osman Paşa ve Plevne ismi adeta özdeşleşmiştir. Bu iki isim dünya tarihinde bir bütünün parçaları olarak karşımıza çıkar.

Gazi Osman Paşa'yı bütün dünyaya tanıtan (1877- 1878) Osmanlı Rus Harbindeki olağanüstü savunma gayreti ve kahramanlıklarıdır. Gazi Osman Paşa, Plevne cephesindeki müdafaası ile dünya harp tarihine yeni prensipler getirmiştir (Öztuna, 2006: 53).

Plevne Savaşı'na Osmanlı ordusu mensubu olarak katılan İngiliz subayı Yüzbaşı Von Herbert, III. Plevne Savaşı'ndan sonra Osmanlı askerinin durumunu değerlendirirken askerinin Osman Paşa'ya olan fevkalâde güvenini şu sözlerle ifade eder: "... erzak ve cephaneye kalmamıştı. Artık bütün dünya ile olan alakamızı kesmiş bunuyorduk. Lakin askerlerin kumandanlarına olan güvenleri o kadar büyüktü ki hepsi, onun çabaları ile bu kötü

günlerin pek uzun sürmeyeceği kanaatinde idiler. Bu sebeple maneviyatları sarsılmamıştı.” (Von Herbert, 2004: 199)

Bir gerçeğin bir grubun belleğinde yer etmesi için gerçek belli bir kişi, yer ya da olay biçiminde yaşanması gerekir. Bir olayın, bir grubun belleğinde kalabilmesi için de anlamlı bir gerçekle zenginleşmesi gerekir. Her kişilik ve her tarihî olay, bu belleğe girişiyle bir ders, bir kavram, bir sembol aktarır. Toplumun düşünceler sisteminin bir unsuru haline gelir. Kavramlar ve deneyimler arasındaki bu paylaşımdan hatırlama figürleri olarak adlandırdığımız olgu doğar (Assmann, 1997: 42).

Bellekte kalıcı bir biçimde şekillendirmeden hiçbir kahraman yaşayamaz (Ong, 1995: 80). Kişinin üstün nitelikleri ve olağanüstü hadiseler ise belleğe güç katar.

Kılıcımı çaldım taş
Taş yarıldı baştanbaşa
Ünü büyük Osman Paşa
Askerinle binler yaşa

Anonim bir şiire ait olan bu dördlükte Osman Paşa'nın ününün büyüklüğü vurgulanmaktadır. Osman Paşa'nın ünü neden büyük sorusuna cevabın açılımı çok geniştir. Resmî ve sözlü tarihte bu sorunun cevapları mevcuttur. Sözlü gelenek şiirleri Osman Paşa'ya olan tezahüratla doludur. Halk şairleri, şiirlerinde Osman Paşayı vekil-i enbiya, vekil-i ümmet, serdar-ı Ekrem, mihr-i kainatın ol Süleyman'ı, er kişi, vekil-i devlet, serdarımız, şanlı Gazi Osman Paşa olarak tavsif ederler.

Tuna nehri akmam diyor
Etrafımı yıkmam diyor.
Şanı büyük Osman Paşa
Plevne'den çıkmam diyor.

Kanlı Tuna akmam diyor
Ben düşmandan korkmam diyor
Kılıcımı vermeyince
Ben Plevne'den çıkmam diyor

Sözlü geleneğin mahsulü olan yukarıda da dördlüklerinden örnekler verdiğimiz marşlarda Osman Paşa'nın büyüklüğü ile Tuna Nehri'nin haşmeti adeta özdeşleştirilmiştir. Sanki Plevne'yi vermemek için Tuna ve Gazi Osman Paşa karar birliğine varmışlar, sözleşmişlerdir.

Gazi Osman Paşa'nın Tuna üzerinde kazandığı hiçbir zaferi olmayıp bütün askerî başarılar Plevne önlerinde verildiği halde acaba niye Tuna Nehri savaşa ve zafere karıştırılmış. Niye Tuna'nın o meşhur marşı o günlerden

bu günlere unutulmamış yâd edilmeye devam etmiştir. Bunun sebebini Tuna'nın millî hafızamızdaki sembolik anlamlarına, kitle psikolojimizdeki Tuna'nın mümtaz yerine bağlamak mümkündür (Dursun, 2007: 51).

Osman Paşa, kişisel ve askerî vasıfları ile mükemmel bir tablo çizmektedir. Plevne'nin düşmesinden birkaç gün sonra Macar Parlamenter Miksa Ürmeyni, Parlamentodaki konuşmasında Plevne ve Osman Paşa'nın sadece Türklerin değil, milliyet ve din gözetilmeden tüm dünyanın ortak kahramanı olması gerektiğini dile getirmiştir (Pollmann, 2004: 78, 79).

Plevne Savunmasındaki zaman diliminin ilk dönemlerinde Osmanlı Ordusu asker ve silah bakımından yetersiz olmasına rağmen Ruslara karşı muhteşem bir savunma yapmıştır. I. ve II. Plevne Harbi zaferle sonuçlanmıştır. Ancak savaşın III. Plevne Harbi dediğimiz son zaman diliminde sıkıntılar arka arkaya baş göstermeye başlamıştır. Savunmanın başladığı ilk andan itibaren Plevne'de tarihin en kanlı mücadeleleri gerçekleşmişti. Toplumsal bellekte de savaş "*Kanlı Plevne*" olarak yer etmiştir.

Osman Paşa'nın ordusunda yiyecek ve malzeme sıkıntısı Eylül ayından itibaren başlamıştır. Plevne'ye yardım teminiyle Şevket Paşa görevlendirilmiştir. Şevket Paşa yiyecek ve cephane toplamada büyük bir çaba göstermiştir. 120 askerle korunan 1500 arabalık konvoy 18 Eylülde Orhaniye'den yola çıkmıştır. Yardımın ulaşmasına engel olmak için General Kirilov ayın 20'sinde konvoya saldırmış fakat püskürtülmüştür (Furieux, 1972: 207). Konvoy 22 Eylül gecesi Plevne'ye ulaştırılmıştır. Ancak tıbbi malzeme dolu birkaç araba kaçırılmıştır. Şevket Paşa komutasındaki ikinci konvoy da 12 Ekim'de Plevne'ye getirilmiştir.

Plevne'deki Türk ordusu için kış geldikçe şartlar daha da ağırlaşmıştır. Eylül sonunda Romen hatlarını ziyaret eden MacGahan bu konuda şöyle bilgi vermiştir: "*yağmur hiç durmadan yağıyordu, siperlerin içi bir çamur deryasıydı, üstelik hava da dehşetli soğuktu. Bunlara rağmen asker büyük bir gayretle mevzileri bekliyordu. Ekim ortasında da kış bütün zorluklarıyla Plevne'yi kuşatmıştı. Kar ve yağmur ardı arkası kesilmeden yağıyordu. Yollar geçilmez olmuştu*" (Furieux, 1972: 212).

Kasım ayının sonlarına gelindiğinde de Plevne için vaziyet iyice umutsuz bir hâl almıştı. Açlık, hastalık ve soğuk Rusların aylardır yapamadığını yapmaktaydı. Takviye olarak gelmesi beklenen Şevket Paşa kuvvetlerinden de ümit kesilmişti (Albay Talat, 1997: 10; Yükselen, 2006: 152).

Yaralılar ve hastalar için de durum hiç iç açıcı değildi. Kasaba geniş bir hastane haline gelmişti. Hastalar ve yaralılar, ilaç ve sıhhi malzemenin tükenmiş olmasından dolayı çok zor durumda kalmışlardı (Yükselen, 2006:15; Von Herbert, 1994: 246). Yaralıların yarası ölenlerin çamaşırları ile sarılıyordu. Sokakta kalan yaralılar, bir yandan soğuk diğer yandan yaraları ve ölümle mücadele ediyorlardı. Âşık Hilmi, Plevne Harbi'ne katılmış, bizzat bütün zorlukları yaşamış ve şiirine aktarmıştır. Plevne'yi anlattığı şiirinde bu durumu şöyle dile getirmiştir:

Ne kadar yaralı varsa orada

Sızlaşsı sızlaşsı yatıyo karda

.....

On bine yakın hasta mecruhlar
Süngüledi bütün Bulgarlar Ruslar

.....
Davarı arkaca yatırmış gibi
Kimi ölmüş kimi yarı canlı
Her konak yerinde yüz elli kişi
Dondu kaldı sizden imdat isteriz (Oğuz, 1994: 93).

Askerler, üniforma ve çamaşır namına ellerinde hiçbir şey kalmadığından ellerine geçirdikleri her şeyi kullanarak soğuktan korunmaya çalışmışlar. Derilerden, kağıtlardan, çuvallardan elbise yapmışlar, boş çuvalların içlerini kurumuş yapraklarla ve samanla doldurarak vücutlarına sarmışlardır (Yükselen, 2006: 15). Zorda kaldıkları için ölenlerin elbiselerini de soyup giyinmişlerdir. Âşık Hilmi bu zor durumu da şöyle anlatmaktadır:

Ölen şehitlerin urbasını soyduk
Soğuktan bunları arkaya giydik
Mevtaları başımıza yastık ettik
Sabah kendimizi kan içinde bulduk (Oğuz, 1994: 93).

Soğukla birlikte yiyeceğin azlığı da askerin direncini kırmaya başlamıştır. Yiyecek azaldığı için askere ölmeyecek kadar yiyecek verilirdi. Von Herbert'in ifadesiyle *"verilen tayın vücut ile ruhu bir arada tutmaya yetişmemeye başlamıştır"* (Von Herbert, 1944: 243; Yükselen, 2006: 150).

Plevne Harbi'nde Ruslara esir düşen Âşık Hilmi, esaretini ve savaşta yaşadıklarını şiirlerine aktarmıştır. Hilmi, "Üç gün oldu daha bir şey yiyemedim." diyerek son dönemlerde yiyeceğin ne kadar azaldığını anlatır. Asker çaresiz kaldıkça bulduğu şeyleri sorgulamadan yiyip içmiştir.

Yağmur suyu dolmuş çukur içine
Kimse bakmaz içindeki pisine
Akıl idrak etmez Hakk'ın işine
Ala karışık alıp içeriz.

Yesirler bir araya derildi
Açlıktan askerler kırıldı
Etrafımız mevta ile doldu
Def olunmaz acep neyleriz (Oğuz, 1994: 92).

Plevne'nin otuz bin şehidi ve yaralıları halk şairlerinin dilinde şöyle dile getirilmiştir:

Hesapsız neferim mahvettiler
Velakin çok şehidimiz var (Öztelli, 1976: 400).

Annesi babası olan ağladı
Çoluk çocukları efgan eyledi
Çoğu muradına erip gülmedi
Kan içinde yarelimiz var (Öztelli, 1976: 400).

Görgü tanıklarının açıklamaları kısmen güvenilirdir. İnsanlar gerçekten gördükleri ya da duyduklarını aktarmaktan ziyade görmek ya da duymak istediklerini aktarmaya eğilimlidir. Kısaca, hafıza ve duygusal durumla dengelenen algılayış, yapılan aktarmayı şekillendirir. Hafıza genellikle, ardı ardına oluşan algılardan belirli özellikler seçer ve onları önceki bilgisine ya da “ne olması gerekirdi” mantığına göre anlamlandırır ve algıdaki boşlukları doldurur (Vansina, 1985: 4).

Ordu'nun Bucak mahallesinden Memişoğullarından Asım Yolaşan'ın babası Yusuf Memişoğlu, Plevne Harbi'nde Gazi Osman Paşa'nın yanında bulunmuş, beraber esir düşmüşlerdir. Yusuf Ağa, ağlayarak Plevne'nin zor şartlarını, aç kaldıklarında atları kesip yediklerini bir destanda anlatmaktadır. Osman Saygı, Yusuf Ağa'nın oğlu Asım Yolaşan'dan Plevne Harbi ile ilgili bu destanı dinleyerek kayda geçirmiştir (Saygı, 1964: 3372).

Bak sadarettten tabur yürüdü
Sabi sibyan etrafımız bürüdü
Yüreğimde yağ kalmadı eridi
Bu hali görende millet ağladı

Bab-ı Nusret vapuru demiri aldı
Birinci mızıka Cezayir çaldı
Bahçe açığında fırtına koptu
Nedir bu fırtına duyan ağladı

Osman Paşa der ki eşkiyalara
Kendinizi salman bu kavgalara
Ben pabuç bırakmam bu davalara
Vurun arslanlarım der Osman Paşa
...

Atar Urus topu iniyor dağlar
Seçilsin yaralı vuruşsun sağlar
Köprünün başında gelin kız ağlar
Vurun arslanlarım der Osman Paşa

Aman padişahım sen binler yaşa
Nüfusun işliyor dağ ile taş

Plevne kolundan Gazi Osman paşa
Kafirin karşısına aslan yürüdü

Aman padişahım bağrın taş mıdır
İmdatçılar gelmez yollar göç müdür
Biz de bilemedik bu nasıl iştir
Vurun arslanlarım der Osman Paşa

.....

Plevne'den çıksam canıma minnet
Edirne yakası yalancı cenet
Paşa hazretleri bize etme eziyet
Vurun arslanlarım der Osman Paşa (Saygı, 1964: 3372).

115 yaşında iken 1938 yılında vefat eden Kastamonu'nun Derebercin köyünden Kamil oğlu Hüseyin Çavuş da Plevne Savaşı'na katılmış, Plevne komutanlarından Sadık Paşa'nın baş çavuşluğunu yapmıştır. Hüseyin Çavuş, vefat etmeden altı ay önce Sadık Paşa'nın torunu olan Şevket Akbulut'un evinde misafir kalmış ve Plevne hatıralarını anlatmıştır. *"Mermi yağmuru altında imik imiğe dövüştük, boğaz boğaza savaştık. Belki elli bin kafir öldürdük. Lakin takdir-i İlahi bu. Gazi Osman Paşa vurulup atından yuvarlanınca teslim olduk. İstanbul'dan bize yardımdan geç, nicesin diyen olmadı. Önümüzde nehir, arkamızda ve iki yanımızda gavur sürüleri. Anladık ki sonradan biz son çenberi de yarıp geçsek yolumuz bağlanmış. Rus ordularından biri geçit yerlerimizde pusu kurmuş, bizi bekliyormuş. Düşmana teslim olmakta kimsenin suçu yok. Kabahat başımızda olanların, ordunun değil. Düşmanın sayı fazlalığı bize tesir etmez. Yalnız üstümüz örtülmeli, karnımız doymalı, elimize iş görecektir silah verilmeliydi."* (Ozanoğlu, 1960: 54).

Plevne'nin canlı şahitlerinden biri de Kemahlı Büyük Mehmet oğlu Mehmet Bey'dir. *"Plevne'den çıkışımız dil ile tarif edilemez bir vakadır. Biz, Vit ırmağına doğru harekete geçerken düşman bütün kuvvetlerini sağ ve sol kanatlarımıza toplamıştı. Zaten ardımızda sürüler vardı. Ölüm dirim savaşı yapıyorduk. Üstümüzden şarapnal yağmuru bir saniye bile eksik değildi. Düşman bataryaları var kuvveti ile ateş ediyor, kafa, kol, bacak... havada uçuyor, parçalanan vücutlar sağanak halinde yağıyordu. Boğaz boğaza harp ediyorduk. İnsan ölüsü, hayvan ölüsü güzergahı doldurmuş serbest yürümeğe imkân kalmamıştı* (Ozanoğlu, 1960: 57-58).

Osmanlı Ordusunda operatör binbaşı olarak görev alan, Plevne Harbi'nde de hekim olarak hizmet eden Avusturyalı doktor Charles S. Ryan, bizzat şahitlik ettiği Plevne Harbi'nden çarpıcı şu hatıraları anlatmaktadır: *"Yakınlarda bulunması muhtemel Rus keşif birliklerine mevcudiyetimizi sezdirmemek için, değil türkü söylemek, fısıltı ile konuşmak bile yasak edilmişti. En ilerde giden alay, uykusuz, ayakları yaralanmış, açlıktan hasta ve susuzluktan baygın haldeydi. Âdeta hiç su içmiyorduk. Askerin çektiği azap korkunçtu. Birçok erin ayak derileri soyulmuş, kızıl bir et parçası hâline gelmişti."* (Kirazlı ve Hüsrevoğlu, 1980: 33).

11 Eylül 1877'den sonra Osmanlı Ordusunun kazandığı zaferlerin sonrasında Rus Ordusunun asker ve silahının çokluğu, soğuk, yiyecek ve su sıkıntısı Osman Paşa komutasındaki askerleri sıkıntıya sevk etmiştir. Ancak Osman Paşa, askerine cesaret vermiş, onların yanında olmuştur. Osman Paşa, ordusunun sadece komutanı değil aynı zamanda kahraman ve cesur bir askeridir.

Osman Paşa, parlak apoletlerini, nişanlarını, madalyalarını göğsüne takarak savaş alanını tetkik ettiği bir gün kendisine maiyetindeki zabıtlardan biri yaklaşarak: "Paşa Hazretleri, düşman apoletlerinizden, parlak nişanlarınızdan sizi tanıdı. Bütün mermilerini size atıyorlar. Hain bir kurşun size isabet edebilir. Ya buradan çekiliniz, yahut nişanlarınızı çıkarınız." demiştir.

Bunun üzerine Osman Paşa, "Ben bu nişanları böyle bir gün için kazandım. Ölüm pahasına dahi olsa onları çıkarmam. Asker evlatlarım! Hiçbir şeyden korkmayınız. Sizi öldürecek kurşunda sizin adınız yazılıdır. O kurşun gelmedikçe ölmezsiniz." demiştir (Kirazlı ve Hüsrevoğlu, 1980:47).

Plevne Ordusu'nun son ümidini Furneaux şöyle anlatmaktadır: "*Plevne garnizonundakiler haftalarca yardımlarına gelecek olan orduyu bekletiler durdular. Plevne'yi kurtaracağına dair Padişahın vermiş olduğu söze güvenleri sağladı. Mehmet Ali Paşa'nın bir an önce yardıma gelmesi için dualar ediliyor, yolu gözleniyordu. Ekim sonunda İstanbul'da toplanan hükümet, Mehmet Ali Paşa'yı Plevne için bir yardım ordusu meydana getirmek için Sofya'ya yolladı. Diğer ordulardan alınan birlikler böyle bir görev için uygun olup olmadıkları düşünülmeden Sofya'ya sevk edildiler. Araplardan ve Anadolu köylüsünden çarçabuk meydana getirilen alaylar, Şipka Geçidinde yenilgiye uğramış olan Bosna tümenine katıldılar. Aralarında bağlantı ve birlik olmayan bu kuvvet, bu savunma için hiç de uygun değildi. Kararlı ve gayretli bir komutan olan Mehmet Ali Paşa Orhaniye'ye doğru ilerledi ve Şevket Paşanın elinde tuttuğu bu kasabaya 22 Ekimde vardı. Bu ilerleyişi haber alan General Garko da hemen Orhaniye'ye hareket etti. Mehmet Ali Paşa'nın komutasındaki düzensiz ve zayıf kuvvetler Rus ordusunu görünce panikle çözüldüler. Plevne'ye gidecek olan ordunun sonu böyle oldu*" (Furneaux, 1972: 245- 245).

Kirazlı ve Hüsrevoğlu'nun verdiği bilgilere göre de "*Plevne için bir imdat kuvveti teşekkül ettirilmiş kumandanlığına da Mehmet Ali Paşa getirilmiştir. Tertip edilen plâna göre; Süleyman Paşa, şark Ordusu ile Elena üzerine yürüyecek, Cenub Ordusu kumandanı Rauf Paşa Balkanların kuzeyine geçecek, İmdat Ordusu kumandanı Mehmet Ali Paşa da Orhaniye üzerinden Lofça'ya yürüyecek, sonra da üç ordu asıl hedef Tırnova üzerine müşterek yürüyeceklerdi. Bu plan kumandanlar arasındaki kıskançlık ve anlaşmazlıklar sebebi ile tatbik ve tahakkuk edilemedi. Rauf Paşa harekete bile geçmedi. Mehmet Ali Paşa daha ilk adımda General Gurko tarafından püskürtüldü. Bu iki kumandan, Müşir Süleyman Paşa'yı kısıkanıyorlardı*" (Kirazlı ve Hüsrevoğlu, 1980:59).Sebebi ne olursa olsun Plevne'ye yardımın gelmemesi Plevne Savaşı'nın kaybedilmesinin en büyük sebeplerinden biridir. Deli Boran bu durumu Osman Paşa'nın ağzından şöyle anlatır:

Osman Paşa der ki vardık beriden
Bize kuvvet verdi Mevlâm Yaradan

Gözledim bir imdat gelmez geriden

Tükendi cephanem, gittim yesire (Öztelli, 1976: 400).

Âşık Hilmi gibi Plevne Harbi'ne katılan Sofyalı Âşık Hıfzî'nin şiirinde ise yine Osman Paşa'nın ağzından içinde bulunulan zor durum ifade edilir:

Osman Paşa der ki çoktur yaramız

Tükendi cephane, yoktur çaremiz (Öztelli, 1976: 396).

Plevne Marşı'nda ise bu durum şöyle dile getirilir:

Kapandı Plevne'nin yolu

Düşman sardı sağı solu

Askerim çok cephanem yok

Yetiş Süleyman Paşa'nın kolu (Öztelli, 1976: 402).

Kunoş'un derlemesinde de yardımın gelmeyişi vurgulanır:

Plevne'nin içinde ordu kuruldu

Osman Paşa sol yanından vuruldu

Kırkbeş bin askerle esir tutuldu

Giderim giderim validem Balkan tükenmez

Arkama bakarım imdat gelmez (Kunoş, 1998:101; Önal, 2011:34).

Bir başka Plevne türküsünde de yardım gelmemesinin müsebbibi olduğunu düşündükleri padişahı suçlarlar:

Aman padişahım bağrın taş mıdır

İmdatçılar gelmez yollar güç müdür

Biz de bilemedik bu nasıl iştir

Vurun aslanlarım der Osman Paşa (Ülkütaşır, 1967: 830; 1979: 316; Önal, 2011: 33).

Rus Ordusu tarafından yardım kuvvetlerinin yolunun kesilmesi, ordunun toplama olması kamuoyunda farklı düşünceler uyandırmıştır. Halk şairleri bunu bir ihanet olarak nitelendirir ve bu duruma sitem ederler. Deli Boran bu düşünceyi " Boşuna elden gitti bu Rumeli; seksen bin evladı verdim boşuna" diye sert bir üslupla dile getirir (Öztelli, 1976: 400). Sözlü gelenekten günümüze gelerek yaşamaya devam eden Plevne Marşı'nın çeşitli varyantlarında da bu düşünce aşağıdaki dörtlükte olduğu gibi verilmiştir:

Olur mu böyle olur mu

Yaver, paşayı vurur mu

Padişahın zalimleri

Bu dünya size kalır mı

Marşın Rumeli Türkleri arasında yaşayan bir varyantında da yine Gazi Osman Paşa'ya ihanet edenlerin varlığı vurgulanmaktadır.

Olur mu böyle hiç olur mu

Evlat babayı vurur mu

Padişahın murtaddları

Bu cihan size kalır mı (Cebeci, 1969: 762).

Albay Talat'ın "her gününde bir destan yazılan" harp olarak tanımladığı Plevne Harb'inde 145 günlük savunma sona ermiştir. Tüm dünyanın hayran olduğu Plevne Ordusu imkânsız başarılar "şanlı bir yenilgi" ile görevini tamamlamıştı (Albay Talat, 1997: 118).

Âşık Hıfzı bu yenilgiyi şöyle dile getirmiştir:

Ol Osman Paşa'dır dinin serveri

Karalar bağladı duyan ol eri

Böyle cenk olmadı Adem'den beri

Felek aksine döndürdü devranı

Osman Paşa halin olunca ağah

Kan ağladı sema, ol şems ile mah

Ne kara günlere kaldık ya İlahi

Harap etti felek ol gülüstanı (Öztelli, 1976: 396).

Yeter Hilmi Plevne'nin olayı

Kalbe vurdun hiç silinmez kaleyi

Dillere destan olup söylesin

Kanlı Plevne'nin olayı (Oğuz, 1994: 90-91).

Bu durum Plevne bölgesindeki Bulgar halk tarafından da Gazi Osman Paşa'ya duyulan sevgi sebebiyle üzüntü ile karşılanmıştır. Gazi Osman Paşa'nın içinde bulunduğu durum "Osman Paşa'ya Ağıt" adlı bir Bulgar halk türküsünde şöyle dile getirilir:

Osman Paşa, Osman Paşa

Sultana mektup yazar:

Oy sultanım vay sultanım.

Benim askerim artık azaldı.

Azaldı hem mahvoldu.

Osman Paşa, Osman Paşa. (Kaynak Kişi: Ahmet Cebeci, 2007).

Bu halk türküsünün ezgisinden de duyulan üzüntünün şiddetini ve hüznü hissetmek mümkündür. Bulgaristan'da söylenilen bir türküden iki dörtlük de şöyledir:

Tuna'ya köprü kuruldu
Askerin boynu buruldu
Ağlayalım din kardaşlar
Osman Paşa'mız uruldu

Plevne'den top atıldı
Herkes Mosko'ya katıldı
Ağlaşalım arkadaşlar
Urumeli'miz satıldı. (Buttanrı, 2005: 29; Yenisoy, 1997: 50).

Kırım Türkleri arasında da Osman Paşa Marşı farklı varyantları ile hayat bulmuştur:

Qara deñiz aqmam deyür,
Aq deñize baqmam deyür.
Yüz biñ Moskov gelmeyince,
Men yerimden qalqmam deyür.

Merdivenden endirirler,
Hansarayğa mindirirler.
Qalq, gidelim, Osman Paşa,
Bizi şimdi öldürürler.

Qaleden toplar atılır,
Moskov İslâma atıldı.
Osman Paşa'nıñ elinden,
Beş – on top birden atıldı.

Qara deñiz aqar gider,
Şimdi çerkes Asan kelir.
Aq deñizi yıqar gider,
Moskovanı yaqar gider (Garkavets, 1999: 328).

Meçhul bir halk sanatkarı tarafından yazılıp bestelenen kürdî makamındaki Plevne veya Gazi Osman Paşa türküsü günümüze kadar, Türklerin bu büyük tarihî macerasını ve onun kahramanlıklarını unutturmamıştır

(Öztuna, 2008: 49). Bütün bu marşlar ileride de hatırlama sürecine yardımcı olacak ve toplumsal hafızayı pekiştirecektir.

Plevne ahalisinin bu büyük kumandana karşı gösterdikleri samimi yakınlık ve saygı sadece destan ve ağıtlarda dile gelmemiştir. Nitekim yabancı bir gazeteci bu konuda şunları yazmıştır: "*Plevne'nin Isıfun ve Bulgar ahalisine sorulsa cümlesi Osman Paşa'nın hakkaniyet ve adalet ve şcaatini tasdik ederler. Onun Plevne'de bulunduğu sırada hiçbir fert mazlum olmamış ve kimsenin bir buğday tanesi dahi alınmamıştır. Osman Paşa'nın insaniyetini, nezaketini Ruslar da itiraf etmektedir. Hükümet konağında misafir edilen otuz kadar Rus esirine çok iyi muamele edildiğini kendileri de söylerler.*" (Özcan, 2002: 242).

Osmanlı Ordusunun yenilgisinden ve Osman Paşa'nın esaretinden sonra Plevne'de kalan hasta ve yaralılar da tarifi mümkün olmayan bir zalimlikle karşılaşmışlardır. Ruslarla Plevne'ye giren gazeteci Frank Millet üç gündür aç susuz, pansumansız, hastane odalarında yatanları görmüş ve gazetesine gönderdiği haberde "*En geniş hayal gücü olanlar bile bu manzaranın korkunç acısının binde birini tasavvur edemez*" diye yazmıştır (Kirazlı ve Hüsrevoğlu, 1980: 69).

Furneaux da savaş süresince insanların Plevne ile ilgili düşüncelerini ve faaliyetlerini şöyle anlatmaktadır: "Savaş sürecinde 'Daily News' her akşam gazeteden ayrı bir savaş eki çıkarmıştır. Londra'daki Canterbury Tiyatrosunun direktörü, Plevne'nin kahramanca savunmasını tasvir eden oyunu sahneye koymuştur. Osman Paşa'nın balmumundan bir heykeli de Madam Tussaud'un müzesinde yerini almıştır. Osmanlı İmparatorluğundaki Müslümanlar ise dört yüz yıl önce İstanbul'un fethinden beri böylesine sevinç duymamışlardır. Osman Paşa'nın zaferi üzerine marşlar bestelenmiş "Tuna Nehri akmam diyor / Adı büyük Osman Paşa / Plevne'den çıkmam diyor." mısraları yüzlerce şehrin ve kasabanın kahvelerinde, sokaklarında söylenmiştir. Çocuklar bile mahalle aralarında "*Plevne oyun*"u oynamışlardır (Furneaux, 1972: 196). Furneaux Avrupa'da ve Osmanlı coğrafyasında biraz da Osman Paşa'nın mümtaz şahsiyetinden ve kahramanlıklarından kaynaklanan müspet tepkilerden bahsederken şu önemli nokta üzerinde durmamıştır. Plevne Harbi galibiyetlerin ardından mağlubiyetle sonuçlanmıştır. Bu mağlubiyete rağmen Plevne Marşı bütün canlılığı ile Osmanlı coğrafyasında hükümünü sürmüştür.

Paşanın Plevne savaşları sırasında sergilediği cesaret ve başarı Hint Müslümanlarında da hayranlık uyandırmış, bu hususu dile getiren Urduca birçok eser yazılmış ve Paşa'nın ismi çocukların oyunlarında bile yer almıştır (Özcan, 2002: 245).

Osman Paşa'nın askerî dehası, büyük lider Atatürk tarafından da takdir edilmiştir. Nitekim Mustafa Kemal, 1914'te Sofya'da askerî ataşe olarak bulunduğu sırada orada tanışmış olduğu gençlere tavsiye niteliğinde şunları söylemiştir: "Ben Gazi Osman Paşa'yı kendime rehber olarak seçtim. Ömrüm boyunca onun yolunu takip edeceğim. Türk ruhu Plevne'de yeniden kendini bulmuştur. Milletler yolundaki mücadelelerde daima

sembolümüz Plevne'de doğan milli ruh olacaktır. Felaket günlerinde Plevne savaşını ve Osman Paşa'yı düşüneceğiz. Sizin de kahramanlık sembolünüz Gazi Osman Paşa olsun". (Özcan, 2002: 245).

4. HATIRLAMAYI SAĞLAYAN UNSURLAR: İSMİN YAŞATILMASI, SİNEMA VEYA TELEVİZYON FİMLERİ, ANITLAR, ANMA TÖRENLERİ

Geçmişin imgeleri ve geçmişin anımsanan bilgileri (törenselleşebilecek) uygulamalarla taşınıp sürdürülmektedir (Connerton 1992: 12). Topluluklar ölümlerini, özellikle kahramanlarını anarak kimliklerini onaylarlar. Belli isimlere bağlılık aynı zamanda sosyo- politik bir kimliğin onayını içerir (Assmann, 1997: 66). Connerton (1999: 13) "Toplumsal bellek diye bir şey varsa anma töreni niteliği taşıyan etkinliklerde bulunabileceğini göstereceğim; ancak anma törenleri, uygulamalı, alışkanlık edinme kavramı olmadan düşünülemez" demektedir. Burke (2004: 129) ise "resmî şenlikler performans icra açısından çözümlenmeye daha yatkındır. Anma törenlerine de tarih ya da bellek performansları da denmektedir." demektedir.

Birçok kültürde törenler, şenlikler, kendilerine bağlanmış olan ve belli bir tarihte günde ya da mitolojik bir geçmişte yer almış bir olayın hatırlanmasını sağlayan anma gününü temsil ederler. Törenler simgesel bir temsil biçimidir (Connerton, 1999: 72). Törenler olanları dile getirici özellik taşırlar. Bu törenlerin bütünündeki ortak özellik ve onları genel anlamda tören kategorisinden ayıran şey, geçmiş ile ilişkinin sürdürüldüğünün ileri sürülmesidir (Connerton, 1999: 72).

Bütün törenler tekrarlanır ve tekrarlama kendiliğinden, geçmişin kesintisiz sürdürüldüğünü düşündürür. Tören etkinliklerinin özel yerlerde, bilinen zamanlarda yapılma eğilimi vardır (Connerton, 1999: 71, 72). 2-5 Nisan tarihlerinde her yıl Tokat'ta Gazi Osman Paşa'yı anma törenleri yapılmaktadır. Bu törenlerin Osman Paşa'nın doğum yeri olan Tokat'ta ve Gazi Osman Paşa'nın ölüm tarihinin yıldönümünde yapılması mekâna ve zamana bağlılık eğiliminden kaynaklanmaktadır. Aynı şekilde Gazi Osman Paşa Belediyesi'nin düzenlediği bir programla ölüm yıldönümlerinde Fatih Camisi'nde bulunan türbesinde anılmaktadır.

Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa'yı anma törenlerinde de amaç yukarıda izah ettiğimiz geçmiş ile ilişkinin sürdürülmesidir. Anma törenleri uygulama yoluyla korunurlar. Onları kutlamayı alışkanlık haline getiren kişiler de kolektif bellek taşıyıcılarıdır.

Tokat'ta, Gazi Osman Paşa Bulvarı üzerinde, Gazi Osman Paşa Stadyumu'nun karşısında Gazi Osman Paşa'nın heykeli mevcuttur. Tarihçi Koselleck de anıtlar yaşayanlara kimlik bağışlayan yapıtlardır, demektedir (Assmann, 1997: 66). Hatırlatma figürleri sadece anıtlarla sınırlı değildir. Toplumun hatırlama ihtiyacı diğer hatırlatma figürlerini de doğurmuştur. Gazi Osman Paşa'nın adı ona duyulan sevginin tezahürü olarak semtlere üniversiteye, okullara verilmiştir. Gazi Osman Paşa'nın doğum yeri olan Tokat'ın bütün ilçelerinde istisnasız bir mahallenin adı Gazi Osman Paşa'dır. Yine merkeze bağlı bir köyün adı Gazi Osman Paşa'dır.

Nüfusun önemli bir kısmını Balkan göçmenlerinin teşkil ettiği İstanbul'un Taşlıtarla ilçesine de "Gaziosmanpaşa" adı verilmiştir (Öztuna, 2006: 54). Gazi Osman Paşa Ankara'da bir semte, Plevne ise bir spor kulübüne isim

olarak verilmiştir. Türkiye'deki pek çok okula da isim olarak verilmiştir. Gazi Osman Paşa'nın ölümünün 115. yılında memleketi Tokat'ta adına bir müze açılmıştır. Müzede Gazi Osman Paşa'nın kişisel eşyaları ve dönemi anlatan materyaller sergilenmektedir. Ayrıca savaşa ait sahnelerin anlatıldığı sinevizyon odası ve savaş sahnelerinin resimlerle gösterildiği odalar bulunmaktadır.

Hatırlamanın gerçekleşmesinde bir başka formül ise sinema veya televizyon filmleridir. Plevne Harbi'ni hatırlatan marşların müziğini, kardeş kardeşin yüz yüze geldiği siyasi kargaşa ve kavgalarda, ihtilallerde, dönemin siyasi vukuatını anlatan filmlerde duyarız. Gazi Osman Paşa marşına "olur mu böyle olur mu/ kardeş kardeşi vurur mu? dizeleriyle sonradan yapılan ek, ihmal, ihanet konularında geçmişle günümüz arasında ilgi kurarak hatırlamaya ve hatırlatmaya ivme kazandırır. "Hatırla Sevgili" dizisinde öğrenci olayları, Menderes'in mahkemesi Plevne marşının müziği ile bir bütün oluşturmuştur. Bu hatırlama ve hatırlatma figürleri, toplumsal hafızanın bir tezahürü olarak karşımıza çıkar.

5. SONUÇ

Sözlü gelenek malzemeleri, tarihin yazılı belgeler dışında kalan cephesini bazen yazılı bilgileri destekleyerek bazen de yazılı belgelerde yer almayan önemli hususları gözler önüne sererek ortaya koyar. Yazılı tarihte yer almayan kamuoyunun görüşleri, beklentileri, tepkileri de sözlü gelenek mahsulleriyle kültürel hafızada yaşatılır ve gelecek nesillere aktarılır. Mevcut bilgiyi aktarma esnasında da bazı hatırlatma figürleri kullanılır. Connerton'un (1999: 12) da ifade ettiği gibi geçmişin imgeleri ve geçmişin hatırlanan bilgileri uygulamalarla taşınıp sürdürülmektedir. Bütün dünyada savaş tarihinde müstesna bir yer sahip olan Plevne Harbi ve bu harbin baş kahramanı Gazi Osman Paşa yazılı belgelerde yaşadığı gibi hatırlatma figürleri ile toplumsal bellekte de yaşamaktadır ve yaşamaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Albay, T. (1997). *Plevne Savunması*, Hazırlayan: Talat Yalazan, Ankara.
- Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek*, Çeviren: Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Ayverdi Sâmîha (2004). *Türk Rus Münasebetleri ve Muharebeleri*, İstanbul: Ayverdi Enstitüsü Neşriyatı No:106.
- Başer, S. (2006). *Toplumsal Akli Anlamak*, İstanbul.
- Burke, P. (2006). *Kültür Tarihi* Çeviren: Mete Tuncay İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Buttanrı, M. (2005). *Bulgaristan Türk Edebiyatı*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 6 Sayı: 2 Aralık sayfa 29.
- Cebeci, A. (1969). Rumeli'de Yaşayan Millî Marşlarımız ve Kahramanlık Türküleri, *Türk Kültürü Dergisi* Yıl VII Sayı 82.
- Collingwood, R. G. (1996). *Tarih Tasarımı*, Çeviren: Kurtuluş Dinçer, Ankara.
- Connerton, P. (1992). *Toplumlar Nasıl Anımsar*, Çeviren: Alâeddin Şenel İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çavuş, M. (1997). 1877-1978 Rus Savaşı ve Âşık Hıfzî'nin Plevne Destanı, *Türk Dünyası Tarih Dergisi* Ocak sayı:121.

- Dursun, A. H. (2007). *Tuna Güzellemesi*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı No:115.
- Ersoy, R. (2004). Sözlü Kültür ve Tarih İlişkisi Üzerine Bazı Görüşler, *Milli Folklor*, Cilt 8 yıl:16sayı 61 Bahar 2004.
- Furieux, R. (1972). *Tuna Nehri Akmam Diyor, Plevne Müdafaası*, Çeviren: Ş. ve D. Türkömer, İstanbul.
- Herbert, W. V. (1944). *Plevne Müdafaası*, Çeviren: Nurettin Artam, Ankara.
- Kirazlı, M. ve Hüsrevoğlu, A. (1980). *93 Harbinde Plevne Müdafaası ve Gazi Osman Paşa* İstanbul: Erkam Yayınları.
- Köker, E. (2005). *Kitapta Kurutulmuş Çiçekler ya da Sözlü Kültür Üzerine Düşünceler*, Ankara.
- Kunoş (1998). *Türk Halk Türküleri* Hazırlayan Ali Osman Öztürk Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (1994). *Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*, Ankara.
- Ong, W. J. (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojileşmesi*, Çeviren: Sema Postacıoğlu Banon, İstanbul: Metis Yayınları.
- Ozanoğlu, İ. (1960). *Kastamonu'nun Yetiştirdiği Meşhur Adamlar Plevne Kahramanı Sadık Paşa*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- Önal, M. N. (2011). *Tarihin ve Edebiyatın Kesiştiği Noktada Destanlaşan Plevne Türküleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Özcan, B. (2002). Ölümünün 102. Yıldönümünde Gazi Osman Paşa ve Plevne Manzaraları A. Ü *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* sayı 19 Erzurum.
- Öztelli, C. (1976). *Uyan Padişahım*, İstanbul: Milliyet Yayınları Türk Klasikleri Dizisi 15.
- Öztuna, Y. (2006). *93 ve Balkan Savaşları, Avrupa Türkiyesini Kaybımız, Rumeli'nin Elden Çıkışı*, İstanbul.
- Öztuna, Y. (2008). *II. Abdülhamid Zamanı ve Şahsiyeti* İstanbul:Kubbealtı Neşriyatı No:148.
- Pollmann, F. (2004). The Defence of Plevne in 1877 and It's Impact on The Hungarian Home Affairs I. *Uluslar Arası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Tokat.
- Saygı, O. (1964).Plevne ve Gazi Osman Paşa *Türk Folklor Araştırmaları* Yıl 15 Cilt 8 Sayı 177 Mart
- Smith, A. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*, Çeviren: S. Bayramoğlu, H. Kendir, İstanbul.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin Sesi, Sözlü Tarih*, Çeviren: Şehnaz Layıkel, İstanbul.
- Vansina, J. (1985). *Oral Tradition As History*, Madison Wisconsin: The University of Wisconsin Pres,
- Ülkütaşır, M. Ş. (1967). Gazi Osman Paşa Plevne Türküsü ve Destanı *Türk Kültürü* s.59.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1979). Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa ve Şanlı Savunma Savaşları Üzerine Yakılmış Türkü ve Yazılmamış Destanlar, *Türk Halk Bilimi Araştırma Yıllığı* Ankara.
- Von, H. (2004). *Bir İngiliz Subayının Anıları Yüzbaşı Von Herbert Plevne Meydan Muharebesi*, Çeviren: Nurettin Artam, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Yenisoy, H. S. (1997). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 8, Bulgaristan Türk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Yıldırım, D. (2004). "Sözel Tarih Belgesi: Sözel Tarih Metinleri (Kamanlı Mendoğ'un sözel tarihine bağlı sözel belge üzerine bir deneme)," *Türkbilig*, sayı /8: 131- 154.
- Yıldırım, D. (1998). *Türk Bitiği*, Ankara.

Kaynak kişi: Ahmet Cebeci, Doğum Yılı:1940 Doğum Yeri: Silistire, Derleme Tarihi : 2007.

EXTENDED ABSTRACT

Human memory have importance in the conservation of cultural, political and social elements as “data carrier”. Significant people and influential events who are known by everybody are not erased from memory easily while undistinguished personalities cannot take root in oral tradition. Gazi Osman Pasha and Battle of Plevna represent a highly-skilled hero and an impressive defense on the memory of the public. The factors which have introduced Osman Pasha to the whole world are his extraordinary efforts and heroism in the Russo-Turkish War (1877-1878). The defense of Plevna is the Ottoman army’s defense with great heroism and sacrifice of the city of Plevna which was laid siege to by the Russian army between 19 July 1877 and 10 December 1877. The 1877 War, which is still referred to as the battle of 93 among the public, is a great war in both the world and Turkish history where heroism combined with the skill of war.

Superior qualities of people and extraordinary events continue to live on by being etched on memories. The first thing to springs to mind when it come to the defense of Plevna is Gazi Osman Pasha. The names of Gazi Osman Pasha and Plevna have almost been identified with one another. These two names confront us as the parts of a whole in world history. Figures of remembrance are always based on a concrete place and time. The factors which have introduced Gazi Osman Pasha to the whole world are his extraordinary efforts and heroism in the Russo-Turkish War (1877-1878). Gazi Osman Pasha has taken his place in the world war history with his defense in the Plevna front.

The material of our study consists of the poems of folk poets, anonymous poems, memories and ceremonies which are the products of oral tradition living in memories. The survival of anonymous folk literature and minstrel poetry to this date have been ensured through cultural memory. Cultural memory has always had special carriers as well. These are specialized tradition carriers. Folk poets are ranked among these carriers as well. Influential events and people are embodied in the tongues of oral tradition performers and carriers. They live and are carried throughout centuries firstly by oral tradition and then by being put down on paper.

The magnitude of Osman Pasha’s fame is emphasized in minstrel and anonymous folk poetry examples. The expansion on the question of why the fame of Osman Pasha is great is quite wide. The answers to this question exist in official and oral history. Oral tradition poetry is full of praise for Osman Pasha.

Osman Pasha presents a perfect picture with his personal and military qualities. In the first stages of the Plevna Defense’s timeframe, the Ottoman Army put up a magnificent defense against the Russians despite lacking in soldiers and ammunition. The 1st and 2nd Battle of Plevna ended up in victory. However, in the last stage of the war, which is referred to as the 3rd Battle of Plevna, successive problems begun to emerge. From the moment defense started, one of the bloodiest struggles in history has occurred in Plevna. The war has been etched in social memory as “*Bloody Plevna*”.

Throughout the history, climatic conditions, especially the cold, scarcity of food and ammunition, long-term wars, suffering heavy losses have constituted the reasons for losing wars. Besides all these, the collapse of

morale dynamism due to the aid's not arriving on time, capture of the soldiers and aid supplies which came to assist the war effort by enemy forces have accelerated the collapse of the army and ended in defeat. What was experienced in the Battle of Plevna, many wounded and dead, the delay of the expected aid, interception of the reserve forces by the Russian Army, the fact that the Ottoman army consisted of conscripted soldiers gave rise to different thoughts in the public opinion. Folk poets have defined this situation as betrayal and rebuked it. Folk poets give voice to what remains unsaid, is ignored and the thoughts of the public on experiences and administration. This information which we can define as the gaps in history fall within the scope of social memory, oral poetry tradition.

Transfer activities which make co-remembrance possible are of utmost importance. We observe that what is being remembered from the past are carried and protected through rituals, anthems, folk songs, sagas, etc. This arises from the society's power to remember as a whole. One of the characteristics of history which takes shape in oral memory is to ensure that different perspectives which in fact exist according to most sources are re-established. Oral history is more of a material collection method. This method is a contribution to the process of understanding today better and making sense of the past. Oral history ensures the more realistic and just construction of the past alongside what the established order says. Oral history allows for manifestation of many details and overlooked information about the past in addition to what the official history and historians write. The hidden and real faces of an event are mostly implicit in what people describe. So long as we do not record the experiences of the witnesses of the past and other oral materials, an important section of history becomes lost. Using oral witnesses are important in terms of widening the history and historian's horizons. The detections of history writers are indeed important but the voices of the witnesses of the past which he/she tries to communicate are important as well. We listen the voice of the past with the records made from these witnesses and this constitutes a reason for our understanding and interpretation of the past.

Oral traditions materials establish the aspect of history which remains outside written documents by sometimes supporting written information and sometimes revealing important points not included in written documents. The opinions, expectations, reactions of the public which are not included in written history are kept alive in cultural memory and transferred to future generations. Some reminder figures are used in transferring the existing information.

All details of the Battle of Plevna and the reactions to the delay in support, the conditions of soldiers have been expressed frankly and with no reservations in both anonymous poems and by folk poets who were the mouthpieces of the public such as Hıfzî, Hilmi, Deli Boran. The same elements appear in the memories of those who participated in the war.

The Battle of Plevna which has a special place in the war history of the world and Gazi Osman Pasha who is the protagonist of this battle live in the cultural memory with remembrance figures as they do in written documents and will continue to do so.